

Suze Groeneweg
De eerste vrouw in
de Tweede Kamer

17 september 1918 – het is een rumoerige dag. De eerste zitting van de Tweede Kamer na het zomerreces valt samen met Prinsjesdag. Het parlement telt maar liefst 42 onbekende gezichten. Eén nieuweling krijgt een daverende ovatie en wordt belaagd door fotografen. Koningin Wilhelmina heeft in haar troonrede de gebruikelijke aanhef ‘Mijne Heeren’ achterwege gelaten. Naast SDAP-voorman Pieter Jelles Troelstra zit namelijk de eerste vrouw in de Tweede Kamer: Suze Groeneweg.

N°. 44

In het jaar Achtthien honderd Vijf en Zeventig, den Veftien der maand Maart is voor Ons Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Strijen, verschenen: Suz Groeneweg winkelster en twee en veertig jaren wonende in deze gemeente, Wijk 4 Numero hffendy, drie en Leerdj, welke Ons heeft verklaard dat Sijne zusterme Gennige de Riet Zonder beroep wonende mede alhier, op den Vierden deser maand Maart des middags ten twaalf uren, ten Synode woonhuize bevallen is van een kind van het Wijnsclyte geslacht, aan hetwelk h bij deze de voorna am geeft van: Sustanna

De gemelde verklaring is geschied in tegenwoordigheid van: Louise van Dieven Wachster en drie en vijftig jaren en Gennige Bergheut bede en twee en veertig jaren bede wonende alhier

En na gedane voorlezing heeft de formant en de getuigen met Ons deze Akte geteekend.

Suz Groeneweg
Gennige Bergheut

L. O. van Dieven

Susanna Groeneweg werd op 4 maart 1875 geboren in de Havenstraat 53 te Strijensas in de Hoeksche Waard (Zuid-Holland), een conservatieve streek met een zwaar protestants-christelijke bevolking. Suze was een van de twee dochters en drie zonen in het gezin van landarbeider en winkelier Arie Groeneweg en Emmigje de Rooter. Als kind was Suze een enthousiast sporter. Ze hield van fietsen, zwemmen, schaatsen en roeien.

Geboortehuis in Strijensas, links naast het huis met de markiezen

Bron: ProDemos.

Geboorteakte Suze Groeneweg

Bron: Museum Het Land van Strijen.

In 1899 overleed Suze's vader; haar vier jaar jongere zus Elisabeth (Betje) werkte sindsdien in de kruidenierswinkel van het gezin.

Suze's moeder was maar zes weken naar school geweest en had later zelf lezen en schrijven geleerd. Suze was een goede leerling. Haar spreekvaardigheid viel al op de zondagsschool in Strijensas op, hoewel zij ook erg verlegen was. Jaren later, toen ze Kamerlid was, werd in haar dorp wel eens gezegd: 'De advocaat is weer aan het woord geweest'. Tegen de zin van haar vader, maar dankzij het doorzettingsvermogen van haar moeder kon Suze doorleren. In die tijd was dat heel bijzonder, zeker voor een meisje op het platteland. Op haar veertiende ging

Suze een onderwijzersopleiding volgen op de Rijksnormaalschool in Numansdorp. Vanaf haar huis aan de haven van Strijensas was dit een wandeling van twee uur. Als er in Numansdorp geen les was, stond de jonge Suze al voor de klas in haar geboortedorp. Na vier jaar behaalde zij haar onderwijssakte en ging ze les geven in het Zeeuwse Duivendijke, vervolgens in Krimpen aan den IJssel en daarna in Dordrecht. Ze vond het vreselijk om in de kleinere plaatsen te werken omdat, zoals ze het later uitdrukte, ‘de nieuwe juffrouw wordt beschouwd als een aanvulling op de dorpse konversatie, die al sinds jaren uitgeput was. Ze wordt bekeken en afgeluisterd door Raadsleden en hun vrouwen, door allerlei notabelen en hun vrouwen. Wee,

wanneer zij afhaakt van de borduur- en haakmaniaken van het dorp, wanneer zij d’r eigen haar anders draagt of een ander snit van rok kiest’ (toespraak op vergadering Bond van Nederlandsche Onderwijzers, 7 december 1913).

In 1903 verhuisde Groeneweg naar Rotterdam, waar ze als onderwijzeres in dienst kwam van de gemeente. Tot september 1918 heeft ze in de Maasstad les gegeven, hoewel ze in 1907 nog een korte periode in Montfoort op het Rijksopvoedingsgesticht voor meisjes heeft gewerkt. In Rotterdam werd Groeneweg zeer actief in de onderwijswereld. Op 1 mei 1903 werd ze lid van de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP), om vervolgens in 1914 in het bestuur van

Openbare lagere school te Strijensas

Bron: Museum Het Land van Strijen.

Suze, zus Elisabeth en moeder Emmigje

Bron: Familie Groeneweg.

deze partij te worden gekozen. Meer dan twintig jaar maakte ze er deel van uit.

Na de grondwetswijziging van 1917, die vrouwen het passief kiesrecht gaf, werd Groeneweg op 3 juli 1918 als eerste vrouw in de Tweede Kamer gekozen. Zelf stemmen mocht ze niet, zij werd door mannen gekozen. Ze stond op de derde plaats van de kandidatenlijst van de SDAP. Omdat het Kamergebouw op mannen was ingericht, kreeg Groeneweg

een eigen kleedkamer en toilet. De gang die erheen leidde, werd al snel het 'Groenewegje' genoemd. Na haar beëdiging op 27 september 1918 richtte Kamervoorzitter Dirk Fock een speciaal woord van welkom tot haar. Hij wees haar een vaste plaats toe naast Troelstra, de fractieleider van de SDAP.

In haar debuutrede (maidenspeech), die ze op 7 november 1918 in de Tweede Kamer hield, ging Groeneweg op haar bijzondere positie in. Zij voelde een zware verantwoordelijkheid 'als draagster van deze geschiedkundige gebeurtenis' om het bewijs te moeten leveren dat vrouwen niet ongeschikt waren voor de politiek. Ze sprak verder over de moeilijke positie van vrouwen van gemobiliseerde soldaten en de slechte omstandigheden in de legerplaatsen. Groeneweg was antimilitarist.

In 1921 kwam er een tweede vrouw in de Tweede Kamer: de liberale Johanna Westerman. Ook zij was onderwijzeres. Zij was de eerste vrouw die een initiatiefwetsvoorstel heeft ingediend en daarmee tot in de Eerste Kamer heeft weten door te dringen. Daar werd het wetsvoorstel echter verworpen. Na de verkiezingen van juli 1922 kwam er een tweede SDAP-vrouw in de Kamer: Agnes de Vries-Bruins.

Naast haar werk in de Kamer was Groeneweg ook lid van de gemeenteraad van Rotterdam (1919–1931) en van de

Provinciale Staten van Zuid-Holland (1919–1937). In 1931 werd zij de eerste vrouwelijke ambtenaar van de burgerlijke stand in Nederland. Na fors verlies van de SDAP bij de Tweede Kamerverkiezingen van april 1933 was zij net als in de periode 1918–1922 weer de enige vrouw in de fractie, maar in september 1934 keerde Agnes de Vries-Bruins terug (zij nam toen de plaats in van een ander Kamerlid).

Na haar afscheid van de Rotterdamse gemeenteraad in 1931 verhuisde Groeneweg naar Barendrecht, waar ze een buitenhuis had in de Wilhelminastraat. Op 22 juni 1934 was zij voor het laatst uitvoerig in de Kamer aan het woord in een debat over pensioenwetten voor de zee- en landmacht. In datzelfde jaar werd ze tijdens een verblijf in Twente getroffen door een beroerte. Ze raakte steeds meer invalide. Op haar zestigste

VROUWENKIESRECHT IN NEDERLAND

In de jaren 1917 tot en met 1919 werd in Nederland stapsgewijs het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen ingevoerd. Dat was geen gemakkelijke zaak. De grondwet van 1848 kende het kiesrecht toe aan een beperkte groep mannen. In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal kiezers gestaag toe, maar pas in 1917 werd bij een grondwetswijziging het algemeen kiesrecht voor mannen ingevoerd. Dat wil zeggen: ze mochten stemmen (actief kiesrecht) en konden gekozen worden (passief kiesrecht). In dat jaar kregen vrouwen alleen het passief kiesrecht. Pas in

1919 werd het actief kiesrecht voor vrouwen ingevoerd, zodat we vanaf dat moment kunnen spreken van algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen. Hier gaan we kort in op de ontwikkeling van het vrouwenkiesrecht in Nederland. Op 23 februari 1883 ontving de Amsterdamse gemeenteraad een opmerkelijk verzoek van huisarts en feministe Aletta Jacobs: zij wilde een plaats op de kiezerslijst van Amsterdam zodat zij kon stemmen bij verkiezingen. Hoewel vrouwen volgens de grondwet van 1848 niet formeel uitgesloten waren,

mochten alleen mannen stemmen als ze aan bepaalde inkomenseisen voldeden. Het verzoek van Jacobs werd door het college van B en W afgewezen, want een vrouw had nu eenmaal niet het volste burgerrecht. Dit werd op 18 mei 1883 in cassatie bevestigd door de Hoge Raad, die oordeelde dat 'het echt niet de bedoeling kan zijn van de Nederlandse wetgever om vrouwen kiesrecht te geven'. In het beginselprogramma van de in 1894 opgerichte Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) stond dat de partij voorstander was van

zestigste verjaardag in maart 1935 was er sprake van een niet-aflatende stroom aan felicitaties, bloemstukken en beterschapswensen.

Op 8 april 1937 stond in de kranten te lezen dat Groeneweg bij het verlaten van station Delftsche Poort in Rotterdam was gestruikeld en van een trap was gevallen, met een lichte hersenschudding tot gevolg.

In de zomer van 1937 nam zij afscheid van zowel de Tweede Kamer als de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Ter gelegenheid van haar afscheid liet het partijbestuur een gedenkboek maken, met veel lof van vooraanstaande partijleden als Koos Vorrink en Willem Vliegen. In datzelfde jaar werd ze ook benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen. In de praktijk echter ijverde de SDAP vooral voor algemeen kiesrecht voor mannen. De partij was bang dat algemeen vrouwenkiesrecht het algemeen mannenkiesrecht in de weg zou kunnen staan.

Ook de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB) vond dat iedere burger in een democratie het kiesrecht moest bezitten. Twee organisaties zetten zich specifiek in voor het vrouwenkiesrecht: de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht (1894–1919), opgericht door onder anderen Aletta Jacobs, en de

iets gematigder Nederlandsche Bond voor Vrouwenkiesrecht (1907–1920) van onder anderen Clara Wichmann. In het begin van de twintigste eeuw gingen vrouwen in groten getale de straat op om kiesrecht te eisen. Op Prinsjesdag 1911 vond de eerste door de SDAP georganiseerde Roode Dinsdag plaats, waarop zo'n 20.000 mensen in Den Haag demonstreerden voor algemeen kiesrecht. In 1912 vond de tweede Roode Dinsdag plaats. Op 18 juni 1916 organiseerde de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht een grote demonstratie in Amsterdam.

Achttienduizend actievoerders verzamelden zich op het Rokin. De leuze was: 'Geen grondwetswijziging zonder vrouwenkiesrecht'. Vooraan de stoet liepen amazones (vrouwelijke krijgers) en één heer te paard. Daarachter groepen vrouwen die landen uitbeeldden waar al (gedeeltelijk) vrouwenkiesrecht bestond. In september van dat jaar werd een vrouwenkiesrechtwacht ingesteld op het Binnenhof om de Kamerleden te herinneren aan de kiesrechteisen. Onder het kabinet van de liberaal Pieter Cort van der Linden kwam op 12 december 1917 een grond-

Op 10 mei 1940 maakte Groeneweg de bombardementen op Rotterdam mee. In Barendrecht vorderde de Duitse bezetter haar radio. Niet lang daarna, op 19 oktober 1940, overleed zij, 65 jaar oud. Dagblad *Het Volk* schreef: 'Het hart vol opstandigheid tegen het sociale onrecht harer dagen'. Duizenden mensen begeleidden Suze Groeneweg op haar laatste gang en bewezen haar de laatste eer. Op begraafplaats Crooswijk in Rotterdam

sprak vriend en partijgenoot Willem Vliegen, die bij haar sterfbed aanwezig was: 'Het was het einde van een leven, dat bewogen werd door liefde voor het volk en voor de vrijheid en het bestaansrecht voor allen, die de begeerte in zich dragen naar een betere tijd'. Oud-gemeenteraadslid van Rotterdam Kooiman sprak de volgende woorden: 'Ik zag in de rouwkamer de rustige en ernstige trekken op je gezicht. Dat was

(Vervolg Vrouwenkiesrecht in Nederland)

wetsherziening tot stand. Sociaaldemocraten, vooruitstrevende liberalen, protestanten en katholieken vonden elkaar in een uitruil van twee grote wensen: de christelijke partijen kregen hun onderwijsvrijheid en de sociaaldemocraten en liberalen het passief kiesrecht voor vrouwen. Een belangrijke verandering in het kiesrecht was tevens dat er in plaats van het meerderheidsstelsel met kiesdistricten een stelsel van evenredige vertegenwoordiging kwam. De invoering van het actieve vrouwenkiesrecht was echter nog een 'te netelige quaestie'. Dat zou later in

een gewone wet geregeld moeten worden. Bij de verkiezingen op 3 juli 1918 werd Suze Groeneweg voor de SDAP als eerste vrouw in de Tweede Kamer gekozen. Aletta Jacobs, die op de derde plaats van de kieslijst van de VDB stond, kwam niet in de Tweede Kamer doordat een andere kandidaat met voorkeurstemmen werd gekozen. Op 27 september 1918 diende Henri Marchant (VDB) een initiatiefwetsvoorstel in tot invoering van actief kiesrecht voor vrouwen. Dit tot woede van SDAP-leider Troelstra, die Groeneweg de eer had willen gunnen. De SDAP-

fractie wilde pas een initiatiefontwerp voor actief vrouwenkiesrecht indienen als ook de Eerste Kamer van samenstelling zou zijn veranderd. De initiatiefwet van Marchant werd op 10 juli 1919 in de Eerste Kamer aangenomen. Na het debat werd Marchant in de hal van het Kamergebouw, bij afwezigheid van Jacobs, namens de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht hulde gebracht. Later zou nog een grotere huldiging van Marchant en Jacobs plaatsvinden in het Concertgebouw in Amsterdam. Om Aletta Jacobs de eer van het behaalde resultaat te geven, werd daarbij

Suze, rustig en ernstig. Eenvoudig en bezielend was het woord dat zij tot de arbeidersvrouwen sprak'. In de aula werden strijdlieparen gespeeld. Na Groenewegs overlijden sprak *Het Volk* van een vrouw 'opgebrand voor haar idealen'.

Groenewegs gedachtegoed wordt levend gehouden door de Suze Groeneweg-school, het opleidingsinstituut van de Partij van de Arbeid.

JUF SUZE UIT 'SAS' WORDT WOORDVOERDER ONDERWIJS

Als onderwijzeres kwam Suze Groeneweg regelmatig in aanraking met schoolkinderen uit arme gezinnen. In 1902 werd ze lid van de Bond van Nederlandsche Onderwijzers (BNO). Na haar verhuizing naar Rotterdam in 1903 werd ze bestuurslid van de Rotterdamse afdeling van de Bond en dat bleef ze tien jaar lang. Groeneweg was een fel strijd-

gesproken van de 'Wet-Jacobs'. Op 8 september 1919 is de wet in het Staatsblad afgekondigd. De Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht ging na 1919 verder als de Nederlandsche Vereeniging van Staatsburgeressen. Het hoge tempo was mede ingegeven door de angst van de regeringspartijen voor het 'rode gevaar'. Er was een revolutionaire wind opgestoken in Europa. Ook Troelstra riep dat de tijd van revolutie was aangebroken. Vrouwenkiesrecht, zo verwachtten de confessionele partijen, zou een matigende invloed hebben op de politieke onrust.

Het was ook de reden waarom Troelstra daar zelf sceptisch tegenover stond: vrouwen, met hun religieuze inborst, hadden nu eenmaal minder klasse- en politiek bewustzijn en wie weet zorgden ze via de stembus straks voor een rechtse meerderheid. Die angst werd bewaarheid. Veel vrouwen kozen in 1922 voor een confessionele partij. Het tijdschrift *De Amsterdammer* schreef: 'Het vrouwenkiesrecht was een noodgedwongen toegeven aan iets dat niet langer viel tegen te houden, een bukken voor het onvermijdelijke, maar zonder de weldadige verkwikking van

een daad uit overtuiging verricht'. De eerste vrouw die van het actieve stemrecht gebruik maakte was Elise Spauwen. Als echtgenote van burgemeester Hubert Spauwen van de gemeente Gronsveld (Limburg) bracht zij op zaterdag 15 mei 1920 bij de gemeenteraadsverkiezingen van Gronsveld als eerste vrouw haar stem uit. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 5 juli 1922 konden alle vrouwen in Nederland voor het eerst gebruikmaken van het actieve kiesrecht. Het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen werd in 1922 in de grondwet verankerd.

Feestuitgave Vacantie Kinderfeest uit 1927

Bron: Stadsarchief Rotterdam.

ster voor de zelfstandigheid van de klas-
senonderwijzers. Volgens haar
probeerde de gemeenteraad van
Rotterdam de onderwijzers te degraderen tot burgers derde klasse. Ze ondernam verwoede pogingen om de Bond aangesloten te krijgen bij de vakbond NVV, maar de meerderheid van de leden vond dat de BNO zich daar als strikt neutrale bond niet bij kon aansluiten. In 1913 probeerde Groeneweg als gewoon lid op de algemene vergadering van de Bond handwerken als verplicht vak op school te schrappen. Zij verdedigde dit als volgt: 'Al die bedrevenheid in de nuttige handwerken draait

er op uit, dat vrouwen onbetaalde arbeid verrichten' en 'U stopt uw kousen zelf ook niet, waarom moet uw vrouw wel uw kousen repareren en niet uw schoenen?' Het amendement werd verworpen.

Als bondsbestuurder en later als volksvertegenwoordiger streed Groeneweg voor de belangen van het arbeiderskind en voor verbetering van het onderwijs. Ze wees op het belang van goede kindervoeding en zette zich in voor vakantiekolonies. De autoritaire sfeer en de slechte behandeling van de meisjes in het Rijksopvoedingsgesticht Montfoort, waar ze in 1907 kort had gewerkt, hadden diepe indruk op haar gemaakt. Haar sociale bewogenheid, die al was gevoed door haar moeder, werd steeds sterker. Maar de belangen van de onderwijzers verdedigde zij even fel. Ze pleitte naast de zelfstandigheid van onderwijzers ook voor een betere beloning. Groeneweg ageerde verder tegen het feit dat vrouwelijke aspiranten voor de Rijkskweekschool verplicht waren een geneeskundige verklaring te overleggen, terwijl mannelijke aspiranten dat niet hoefden. Ook de acceptatie van gehuwde onderwijzeressen was een kwestie van lange adem.

Vanuit de Onderwijzersbond organiseerde Groeneweg in de zomervakantie van 1912 voor het eerst in Rotterdam een vakantiekinderefeest. Hierdoor konden tweeduizend stadskinderen, die vaak in grote armoede leefden, een uitstapje naar het strand maken.

Toen Groeneweg in 1918 lid werd van de Tweede Kamer, moest zij haar baan als onderwijzeres opgeven, want beide functies waren niet te combineren. In de

politiek had onderwijs haar speciale aandacht. Gedurende haar hele periode in de Tweede Kamer was zij woordvoerder van de SDAP op dit terrein.

HET EERSTE VACANTIE KINDERFEEST IN ROTTERDAM (1912)

Rond 1910 breidde Rotterdam zich in hoog tempo uit. Grote groepen arbeiders kwamen van de Zuid-Hollandse eilanden en uit Noord-Brabant naar de havenstad. Nieuwe woonwijken verrezen aan de linkeroever van de Maas. Tientallen nieuwe scholen werden geopend. Onderwijzers hadden een moeilijke taak als volksofvoeders omdat de omstandigheden waaronder de arbeidersbevolking leefde zwaar waren. De werktijden van de havenarbeiders waren lang en onregelmatig. Kinderen groeiden op in stegen en nauwe straten, in trieste hofjes en buurtjes zonder enige speelruimte. In 1912 besloot de plaatselijke afdeling van de Bond van Nederlandsche Onderwijzers, waarvan Groeneweg bestuurslid was, tot de organisatie van het

eerste Rotterdamsche Vacantie Kinderfeest (VKF), dit in navolging van de Amsterdamse afdeling. Als de scholen in augustus gesloten waren, hing een groot deel van de kinderen rond in de havens of in de drukke straten van de binnenstad. Er waren nog geen speeltuinverenigingen. De bondsafdeling begon op grote schaal met de inzameling van geld. Er was zo'n tweeduizend gulden nodig voor de organisatie van het feest. Muziekkorpsen stonden het publiek 'de centen uit de zakken in de collectebussen te blazen'. Er moest worden nagegaan welke kinderen in aanmerking kwamen voor deelname aan het feest. Dat ging niet gemakkelijk, omdat de wethouder van Onderwijs niet toestond dat inlichtingen over de ouders aan derden werden

verschaft. Als secretaris van de feestcommissie vond Groeneweg een groep collega's bereid om deelnamekaarten in de stad rond te brengen. Dat waren er wel 2300. Het feest zou op het strand van Oostvoorne in een primitieve tent worden gehouden. Er moesten vlaggen worden genaaid. Tweehonderd liter melk werd gratis ter beschikking gesteld. Groeneweg haalde kinderen met gebreken met de auto van huis, zodat ook zij aan het feest konden deelnemen. De feestuitgave ter ere van het derde lustrum van het Vacantie Kinderfeest in 1927 gaf het belang ervan aan: 'Men vergete toch niet, dat juist hetgeen in de kinderjaren het harte treft en boeit, heel vaak de vreugde-draad door heel het verdere leven weeft'.

Interessant is bijvoorbeeld haar bijdrage aan de behandeling van de onderwijsbegroting in december 1918. Haar betoog richtte zich op het belang van kleuterscholen voor de opvoeding van kinderen. Bewaarscholen moesten meer zijn dan een plaats waar kinderen ‘van de straat’ werden gehouden.

In het begin zette Groeneweg zich vooral in voor het lager onderwijs, omdat dit het onderwijs was voor het arbeiderskind. Toen later het nijverheidsonderwijs zich ging uitbreiden, lag daar haar grootste interesse. Hierbij ging het niet alleen om het arbeiderskind, maar vooral ook om onderwijs voor meisjes.

In 1927 werd Groeneweg benoemd tot lid van de Staatscommissie aanvullend onderwijs voor de rijpere jeugd (commissie-Van Wijnbergen), die zich bezighield met de gelijktrekking van de bekostiging en regulering van het aanvullend onderwijs, vooral voor wat betreft het tekort aan ontwikkelingsmogelijkheden voor de oudere jeugd.

Als lid van de Rotterdamse gemeenteraad (1919–1931) zette Groeneweg zich in voor vakonderwijs voor meisjes. In 1929 richtte ze de Vereeniging voor Nijverheidsonderwijs voor Meisjes op. Deze vereniging had tot doel een school te stichten die het beste uit de vier bestaande opleidingen in zich zou verenigen. Omdat de gemeenteraad zijn

instemming betuigde met het plan, kon vervolgens de oprichting plaatsvinden van de Algemene Vakschool voor Meisjes aan het Putseplein, waar men op 1 maart 1930 met de lessen begon. De school kreeg een vierjarig leerplan, alles bekostigd door de gemeente.

In een interview met het weekblad van Rotterdam antwoordde Suze Groeneweg op de vraag wat ze als Kamerlid miste: ‘ja, mijn vacantie die ik als onderwijzer zo gewend was. Men komt hier van het een in het ander’.

BONJE MET DE VROUWENBOND

Suze Groeneweg was een feministe van de eerste golf en in die tijd viel er ook nog veel te bereiken. Zo was ze een fervent voorstander van het recht op betaald werk voor gehuwde vrouwen. Toch volgde ze hierin een gematigde koers. Ze hoopte dat de lonen van mannen zo hoog zouden worden dat daarmee het werk van gehuwde vrouwen overbodig zou worden. Volgens Groeneweg waren vrouwen toch vooral de bewakers van het leven: de vrouw is ‘het moederdier dat opkomt voor haar jong’. Bescherming van het kind en van de rechten van de vrouw, dat waren twee zaken waar ze zich sterk voor maakte. Zelf is Groeneweg altijd ongehuwd gebleven. Door te trouwen verloor een vrouw immers haar ‘bekwaamheid’ tot handelen en kon ze slechts iets ondernemen met toestemming van haar echtgenoot.

Groeneweg heeft nooit een strijd voor de vrouwen tegen de mannen willen voeren. Ook in dat opzicht was ze een gematigd feministe. Ze heeft altijd vrouwen en mannen willen verenigen in eenzelfde strijd voor gemeenschappelijke idealen. Duizenden vrouwen heeft ze de ogen geopend voor de waarde van het democratisch socialisme en tegelijkertijd met haar persoonlijke voorbeeld zeker net zoveel mannen op de weg naar het socialisme geleid.

De vooraanstaande liberaal Pieter Oud over Groeneweg: 'Een vrouw die stellig in haar leven materiële zorgen heeft gekend. Die zich thans financieel wat

Suze Groeneweg als onderwijzeres

Bron: Familie Groeneweg.

beter kan bewegen, doch daarbij de juiste smaak mist'. Groeneweg liet zich hierdoor niet van de wijs brengen en kaatste de bal kalm terug. Vrouwen werden in vergelijkbare posities veel strenger beoordeeld dan mannen. Zij die binnen het mannenbolwerk van de politiek wilden werken werden naast hun uiterlijk ook beoordeeld op tekenen van 'vrouwelijke zwakte en incompetentie'.

Groeneweg heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat zij tegenstander was van een afzonderlijke vrouwenbond

Groeneweg als propagandiste voor SDAP en NVV

Bron: Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, Amsterdam.

binnen de SDAP. Toch richtte zij in 1905 de Rotterdamse Vrouwenclub op. Ze was van mening dat er te weinig vrouwen actief waren in de partij en hoopte daar verbetering in te brengen door een aparte propaganda-organisatie van vrouwelijke leden op te richten. Om dezelfde reden werkte zij mee aan de oprichting van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwen Clubs (Vrouwenbond) in 1908, die onder voorzitterschap van Mathilde Wibaut kwam te staan. Door de opvattingen van de leidsters van deze bond liep een sterke feministische draad, die bij Groeneweg ontbrak. Meer dan een propagandaclub mocht de bond volgens Groeneweg niet

worden. Op het congres van de SDAP in 1914 verzette ze zich dan ook tot het einde tegen erkenning van de bond als landelijke organisatie, die apart naast de partij zou staan.

Op het SDAP-congres in 1913 sprak ze over haar afkeer van vrouwenbijeenkomsten: 'Ieder jaar heb ik mijn tegenzin overwonnen en ben naar de jaarvergadering der vrouwen gegaan en elk jaar ben ik er ziek van thuis gekomen. (...) Ik voelde het als iets tegennatuurlijks dat daar een groepje van hetzelfde geslacht zich afzondert en daar aardig en lief tegen elkaar doet. (...) Mijn ervaring leert dat als vrouwen zich zelf maar op de voet van gelijkheid met den man plaatsen, zij ook als volkomen gelijken erkend worden'. Ze vond een zelfstandige bond onnodig,

want die zou op vrouwen alleen maar een 'stempel van ongelijkwaardigheid' drukken. Ze meende dat 'als men er langs de gewone weg kan komen, moet men niet een buitengewone kiezen.' Groenewegs opvattingen werden niet alleen vanuit de Vrouwenbond, maar zo mogelijk nog feller door de linker-vleugel van de SDAP bestreden. Haar relatie met de Vrouwenbond bleef problematisch, al raakten de scherpe kanten er na verloop van tijd wel vanaf.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1918 werd van de vrouwelijke kandidaten alleen Suze Groeneweg gekozen. Voor de Vrouwenbond een zure zaak, dat juist een groot tegenstander van de bond en een gematigd feministe werd gekozen. De Vrouwenbond stuurde Groeneweg een telegram met gelukwensen. De linkse feministe Heleen Ankersmit was het hier niet mee eens en noemde Groeneweg in het blad *De Proletarische Vrouw* van 13 juli 1918 'iemand die behoort bij de uiterste rechtervleugel van de partij en voorstander van de landsverdediging als het in Nederland tot een oorlog zou komen'. Het telegram bestempelde zij als 'verraad' aan de internationale socialistische Vrouwenconferentie voor de Vrede, gehouden te Bern in 1915. Carry Pothuis-Smit, die in 1920 namens de SDAP het eerste vrouwelijke lid van de Eerste Kamer werd, diende Ankersmit in hetzelfde blad van repliek. Ook zij verschilde van mening met Groeneweg, maar toch zag zij in

haar een socialiste die zich zou inzetten voor actief vrouwenkiesrecht en moederschapszorg.

SUZE SPREEKT!

Hoogleraar politicologie Monique Leyenaar van de Radboud Universiteit Nijmegen stelt dat een politica vooral goed gebekt moet zijn en niet verlegen. In bijna elke publicatie over Suze Groeneweg wordt gezegd dat zij zo goed kon spreken. Als Groeneweg in Rotterdam optrad, trok zij volle zalen, want de arbeidervrouwen voelden dat zij van hart tot hart sprak. Demagogie was haar volkomen vreemd. Groeneweg was bescheiden en aanvankelijk ook nogal verlegen. Anderen omschreven haar als stug, maar in werkelijkheid was zij een lieve vrouw die haar gevoelens niet zo gemakkelijk prijs gaf.

In interviews vertelde ze hoeveel last ze had gehad van haar verlegenheid: 'voor partijgenoten van naam, die ik zag aankomen, schoot ik soms maar een zijstraatje in, ik wist eigenlijk niet hoe ik ze groeten moest en in mijn twijfel dacht ik dan maar: laat ik er maar een ommetje voor over hebben' (...) 'Ja, ik was altijd nerveus, voor iedere spreekbeurt' (...) 'Toen er geapplaudiseerd werd, was ik er voorgoed doorheen, het was alsof ik omhoog steeg' (...) 'Het klinkt misschien vreemd maar ik spreek liever in een grote zaal dan voor een kleine zaal, daarbij voel ik mij eerder verlegen.'

Toen ze in 1903 toetrad tot de SDAP, ontmoette partijgenoot Jan van Zadelhoff een nog steeds wat schuchtere Suze Groeneweg. Hij moest haar overtuigen van de waarde van haar vermogens.

Nadat ze in 1914 lid van het SDAP-partijbestuur was geworden, wist ze haar verlegenheid al snel te overwinnen. Groeneweg werd een bevlogen spreker op partijcongressen en betogingen. Ze improviseerde gemakkelijk. Haar redevoeringen waren helder en doordacht. De hand in de hoogte, de wijsvinger opgeheven. Partijgenoot Kees

ter Laan noemde haar een vriendelijke vrouw en geen blauwkous, een vrouw die als geleerd wil gelden.

Tijdens haar eerste toespraak in de Tweede Kamer op 7 november 1918 bleek meteen dat ze zich in de 99-koppige mannengemeenschap uitstekend kon handhaven. Na herhaaldelijk door de communisten David Wijnkoop en Willem van Ravesteyn te zijn onderbroken, beet zij de laatste toe: 'Dan bezondigt u zich tegenover de arbeidersvrouwen, wier belangen gij zegt te willen behartigen. Dan misdoet gij zich tegenover arbeidersvrouwen, die gij oproept om herrie op straat te maken, waaraan gij geen inhoud weet te geven. Dan zijn die arbeidersvrouwen goed genoeg om op te treden ter eere en ter meerdere glorie van den heer Wijnkoop en zijn volgelingen. Maar wanneer er hier wat praktisch te bereiken is voor de arbeidersvrouwen, wanneer er voor hen iets is binnen te halen, dan begint gij de vrouw, die hier voor de arbeidersvrouwen pleit, omdat deze niet zelf kunnen kiezen en dus niet haar rechten kunnen doen gelden, te interrompeeren, in de hoop dat zij in de war zal geraken – wat natuurlijk niet zoo gemakkelijk gaat'.

In het vuur van haar betoog wilde Groeneweg nog wel eens van parlementair

1843 Bezoekt de **1918**
Herdenkingsfeesten

van de Ad. Hoorlon van de Nederl. Ver. t. Afsch. v. Alc. Dranken:

Zaterdagavond 28 September, 8 uur,
in de Grote Zaal van de „Vereeniging”.

Zang van „KUNST ADELIC”. Tablo door „NIEUW LEVEN”.

Deklamatie van J. STERNHEIM, van Amsterdam.

Heestrede: F. U. SCHMIDT, van Bussum.

TOEGANG 25 SENT.

Grote OPENLUCHT-MIETING
OP **ZONDAG 29 SEPTEMBER**
3 uur, in de tuin van t. „Brouwerijbouw” (bij openbaar wett.)

SPREKERS:

Suze Groeneweg
Ditse trouwdebaal ik van de Tweede Kamer.

en **ARIE WILLEMSE**, van 's Hage.

Musiek van „HARMONIE-CRESCENDO”. Zang van „KUNST ADELIC”.

TOEGANG 10 SENT.

Aankondiging Groeneweg als spreker, 1918

Bron: Museum Het Land van Strijen.

taalgebruik afwijken. Dit leverde haar – met een woordspeling op haar initialen – de bijnaam madame San Gêne (mevrouw zonder schaamte) op. Met respect noemde het liberale kopstuk Pieter Oud zijn collega-Kamerlid Groeneweg ‘geen katje om zonder handschoenen aan te pakken’.

Ook buiten het parlement kon Groeneweg dingen onomwonden zeggen, zonder vals of kwetsend te zijn. Groeneweg zei er zelf over: ‘Ik heb nooit lief gedaan tegen vrouwen. Arbeidersvrouwen zijn om den drommel geen kinderen. Zij hoeven niet met teerheid behandeld te worden.’

Groenewegs talent als volksredenaar maakte haar ook al gauw tot een van de beste propagandisten van de SDAP. Ze was er inmiddels aan gewend geraakt dat haar optredens – ook buiten de politieke vergaderzalen – werden verstoord door mannen, vertelde zij in een interview. Zo werd zij in Alphen met hoongezang ontvangen. In Tilburg werd lawaai geschopt bij haar logeerverblijf en in Maassluis probeerde een kelner haar rede te doen mislukken door herrie te maken achter het toneel waar Groeneweg sprak. Ze zag dit soort incidenten niet als probleem. Om een vrouw als Groeneweg te kunnen breken was meer nodig.

DRIEVOUDIG VOLKSVERTEGEN- WOORDIGER

Op 3 juli 1918 werd geschiedenis geschreven: Suze Groeneweg werd

namens de SDAP gekozen tot Kamerlid. Liedschrijver en artiest Hens Clinge Doorenbos had zelfs een speciaal lied voor haar geschreven: *De eerste vrouw in de Tweede Kamer*. Bij haar beëdiging tien dagen later sprak Kamervoorzitter Dick Fock: ‘Het feit, dat een vrouw hier haar intrede doet, is zeer zeker een feit van betekenis, waarop wel de aandacht mag worden gevestigd. Ik zal thans niet in beschouwingen treden over de vraag, of de intrede van een vrouw in deze Kamer, haar deelneming aan onze werkzaamheden, invloed zal hebben op ons werk en, zoo ja, welken invloed. Ik meen, dat het daarvoor het oogenblik niet is. Ik wensch mij dus er toe te bepalen aan mevr. Groeneweg toe te wensen, dat zij met ons op aangename en voor haar bevredigende wijze zal samenwerken’. In de Handelingen (notulen) van de Tweede Kamer staat na deze woorden: ‘teekenen van instemming’.

Dat gold niet voor de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), die haar oude conservatisme handhaafde, zich daarbij beroepend op de Bijbel. De vrouw hoort thuis. Haar taak ligt elders. Ook een grap op rijm deed de ronde:

‘Mannen, past nu op je tellen
Hou je zinnen bij elkaar
Denk maar eens aan Jeanne d’Arc of
Kenau Simons Hasselaar
Mannen van de Tweede Kamer
Jullie zijn niet meer alleen

Wanhoop niet want je staat toch nog
bijna
Honderd tegen één...'

In september 1918 kwam Groeneweg in de Tweede Kamer, in september 1919 trad ze toe tot de gemeenteraad van Rotterdam en werd ze lid van Provinciale Staten van Zuid-Holland. Als eerste vrouw in drie politieke arena's, drie mannenbolwerken. Dat was een flinke uitdaging. Als lid van het partijbestuur van de SDAP (sinds 1914) had Groeneweg gaandeweg een stevige positie verworven.

Toen in 1918 verkiezingen voor de deur stonden waarbij voor het eerst vrouwen verkiesbaar waren, was de SDAP het aan haar stand verplicht om te proberen ten minste één vrouw in de Kamer te krijgen. De keuze viel op Suze. Ook kreeg zij in 1919 een verkiesbare plaats op de SDAP-lijst voor de verkiezingen voor de gemeenteraad van Rotterdam en van Provinciale Staten van Zuid-Holland. Bij al deze verkiezingen werd Groeneweg door mannen gekozen, want vrouwen mochten zelf nog niet stemmen.

Vrouwenzaken als moederschapszorg stonden hoog op Groenewegs agenda en als Kamerlid bepleitte zij een wettelijke verlofregeling bij zwangerschap en

bevalling. In 1919 ging zij als adviseur van de regering mee naar de eerste Internationale Arbeidsconferentie in Washington. Daar werd een ontwerp-conventie (*Maternity Protection Convention* 1919) opgesteld, waarin werd afgesproken dat vrouwen zes weken voor en na een bevalling niet hoefden te werken. Tijdens een debat in 1928 zei Groeneweg moedeloos: 'Geen jaar is voorbijgegaan of, in de Eerste Kamer door mevrouw Pothuis-Smit en in de Tweede Kamer door mij, is aangedrongen op ratificatie van deze conventie en het daarmee in overeenstemming brengen van onze wetgeving. (...) Het is een gesukkel gebleven van 1919 af tot nu toe'. In 1929 kwam in Nederland een regeling tot stand waarbij zwangerschap en bevalling als een ziekte werden beschouwd en vrouwen in de ziekwet zouden komen. De confessionele partijen zorgen ervoor dat dit alleen gold voor gehuwde vrouwen. Groeneweg heeft fel gestreden voor dit recht voor de ongehuwde vrouw.

Groeneweg was een fanatiek drankbestrijder en pleitte voor 'volksnuchtheid'. Zij was lid van de zogenoemde Blauwe Knoop, waarvan ze een broche op haar kleding droeg. Zo stelde zij dat 'de vrouw recht heeft zoo spoedig mogelijk te kunnen verkeer in een drankvrij publiek leven'. Om de aanwezigheid van alcohol in het openbare leven terug te dringen, opteerde zij als tussenoplossing voor een stelsel van plaatselijke keuze. De bevolking van een gemeente

Verkiezingsaffiche SDAP gemeenteraadsverkiezingen

Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam.

zou dan zelf kunnen beslissen over een plaatselijke drooglegging. Groeneweg: 'Wij mogen bij onze actie voor en ons streven naar plaatselijke keuze nooit vergeten dat het doel van de invoering van dit stelsel niets anders is dan te verminderen het aantal gelegenheden van die verleiding voor den zwakkeling'. Over de relatie tussen bovengenoemde onderwerpen schreef ze ook een brochure: 'Drankbestrijding als moederschapszorg'.

Als antimilitarist sprak Groeneweg in debatten over het leger, zoals in haar debuutrede in de Tweede Kamer op 7 november 1918 en tijdens een debat

over de Ontwapeningswet in 1927: 'Het is geen wonder, dat de vrouwen beseffen, dat zij een bijzondere rol hebben te vervullen. Door de eeuwen heen zijn de vrouwen bij oorlog bijzonder zwaar belast geworden. Als bittere spot klinkt het ons in de ooren, als gezegd wordt, dat de oorlog gevoerd wordt ter bescherming van vrouw en kind. Dat is nooit zoo geweest en zal ook nooit zoo zijn in de toekomst. De oorlog heeft over vrouwen en kinderen nooit iets anders dan ellende gebracht. Dat was reeds zoo in de primitieve tijden, toen vreemde strijders de velden en huizen verwoestten. In den lateren tijd moesten de vrouwen door onbetaalden

arbeid in het gezin en door zuinigheid de belastinggelden bijeenbrengen voor het onderhouden van legers in vredes-tijd, terwijl zij met haar kinderen in oorlogstijd honger leden, om het voedsel te sparen voor de mannen aan het front, en na den strijd mee de oorlogsschatting moesten opbrengen door uitzuiniging op eigen behoeften. Neen, in het belang van vrouwen en kinderen is er nooit oorlog gevoerd.'

Een bijzondere prestatie leverde zij samen met Johanna Westerman van de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB) in 1930 bij de behandeling van de Gemeen-tewet. Het ging daar onder meer over de benoembaarheid van vrouwen tot burge-meester. Westerman diende daartoe een amendement in.

Groeneweg sprak: 'Volgens mij betee-kent het, dat men het niet raadzaam vindt om een vrouwelijke burgemeester te benoemen, omdat er onder de manne-lijke raadsleden zwakke broederen zijn, die onder het presidium van een vrouwe-lijke voorzitter niet hun onafhankelijk-heid kunnen bewaren, niet een objectief oordeel kunnen vormen en niet een onaf-hankelijke stem kunnen uitbrengen. Als deze toestand werkelijk besta – ik durf niet te zeggen, dat het zoo is, maar het

staat neergeschreven in de gewisselde stukken en het is dus gezegd in de afdeulingsvergaderingen – moeten er geen maatregelen genomen worden tegen de vrouw, maar tegen de zwakke broederen.' Het amendement werd aangenomen.

In haar parlementaire werk richtte Groe-neweg zich vooral op de onderwerpen onderwijs, moederschapszorg en de rechten van de vrouw. Maar daartoe beperkte ze zich dus niet. Ze had een brede belangstelling en behandelde de onderwerpen altijd op een degelijke manier. In haar werk pleitte Groeneweg voor concrete voorstellen tot verbete-ring van de situatie. Ze nam binnen de SDAP een gematigde positie in en had vaak dezelfde opvattingen als partijge-noot en goede vriend Willem Vliegen.

In de Provinciale Staten ontgon Groe-neweg naast de onderwerpen die ook in de Kamer haar belangstelling hadden nieuw land. Zij sprak met kennis van zaken over de verkeerstoestand in Strijen, de toegangswegen van Middel-harnis, de watertarieven en het belang van recreatie voor de arbeider aan de Reeuwijkse plassen. In de gemeenteraad voerde zij ook vaak het woord over drankbestrijding. Haar laatste voorstel in de gemeenteraad was om een thee-schenkerij alcoholvrij te krijgen omdat aan deze voorziening een kinderspeel-plaats verbonden was. Haar voorstel redde het niet.

Aanbieding handtekeningen tweede petitionnement tegen de Vlootwet, oktober 1930

Bron: Haags gemeentearchief.

IK VERKLAAR U HIERBIJ...

Door een in 1931 van kracht geworden wijziging van de Gemeentewet werd het mogelijk om vrouwen te benoemen tot ambtenaar van de burgerlijke stand. Op 9 juli 1931 werd Suze Groeneweg door de Rotterdamse gemeenteraad met algemene stemmen daartoe benoemd. Een aantal weken daarna nam zij afscheid als lid van de raad. Op 20 augustus sloot Groeneweg voor het eerst een huwelijk, namelijk dat tussen partijgenoot en Kamerlid Willem Drop en Carolina Blom.

Na alle formaliteiten sprak Groeneweg nog een persoonlijk woord: 'Ik ken U

beiden. Ik weet dat gij beiden beproevingen hebt ondervonden (Drops eerste echtgenote was overleden), die U veel leed, doch geen verbittering brachten. (...) Gij zijt ervan doordrongen dat overheersen geen geluk brengt en dat van heersen alleen sprake kan zijn in de zin van beheersing van eigen verlangens en gevoelens. Het wordt geboren uit het streven om dat van anderen groot te maken. (...) Mijnheer Drop, wat zult gij u daarbij rustig voelen nu U weet dat Uw vrouw thuis de wacht houdt, Uw kinderen verzorgt en U met liefde weer in Uw beider huis verwacht. (...) Ook

IN DE VOETSPOREN VAN...

Monica den Boer (D66), die op de geboortegrond van Groeneweg in de Hoeksche Waard woont, sprak in haar eerste redevoering in de Tweede Kamer op 15 november 2017, bijna honderd jaar na de maidenspeech van Suze Groeneweg: 'Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Vandaag treed ik, net als vele vrouwen voor mij, in de voetsporen van ons eerste vrouwelijke lid van de Tweede Kamer, mevrouw Suze Groeneweg. Afkomstig

uit de Hoeksche Waard baande zij zich bijna een eeuw geleden een weg naar het politieke toneel. Haar levensdoel was bevordering van de emancipatie van iedere Nederlander, man of vrouw, jong of oud, rakker of stakker. Actieve betrokkenheid van alle Nederlanders bij wat er leeft in de samenleving is immers een basisvoorwaarde voor een veerkrachtige en weerbare maatschappij. (...) Het was in deze tijd dat Suze

Groeneweg de volgende woorden uitsprak: ik voel als draagster van deze geschiedkundige gebeurtenis de zware verantwoordelijkheid te bewijzen dat vrouwen niet ongeschikt zijn voor de politiek. De stem van Suze Groeneweg klinkt nog altijd door. Haar woorden kenmerken de strijd die is gevoerd voor gelijke rechten van vrouwen en minderheden, zoals lhb't'ers, om een volwaardige plaats in de samenleving te bemachtigen'.

***Groeneweg als
ambtenaar van de
burgerlijke stand***

Bron: Internationaal
Instituut voor sociale
Geschiedenis,
Amsterdam.

nr. 2004

144 1/2
 Heden twintig Augustus negentienhonderd
 een en dertig zijn voor het Ambtenaar van den burgerlijken stand van Rotterdam, in
 het openbaar, in het huis der gemeente, verschenen ten einde een huwelijks act te gaan:

Willem Drips, oud vijftig jaren
 hoorder beroep, geboren te Vlaarding
 woonende te Voorburg, weduwnaar
 van Gerritje Vospeleman, meerder-
 jarige, doorn van Martinus Drips
 en Petronella Dijkshoorn, bei-
 den overleden — en
 Carolina Blom, oud zestien der-
 tig jaren, zonder beroep, geboren en
 woonende alhier, meerderjarige dochter
 van Gerard Blom en Carolina
 Vrijland, beiden overleden —

De afkondiging van dit
 huwelijks act alhier en te Voorburg
 overvriendelick geschied op acht
 Augustus dierst jaars.

Ik heb bruloggen en beid aangevraagd of zij zikande nemen tot edigenoten en getrouwlijk
 alle de plichten rullen vervullen, welke door de wet aan den huwelijken staat verbonden zijn.
 Naar deze vragen door hen bevestigend beantwoord werden, heb ik, in naam der wet, uitspraak
 gedaan, dat zij door het huwelijks act elkenander zijn verbonden. Als getuigen waren tegenwoordig:

Petronella Johanna Drips, oud evenveertwintig
 jaren, zonder beroep, woonende te Voorburg, doch-
 ter van den overledene, Willem Hooyman, oud
 twee en vijftig jaren, boekdrukker, woonende te Beem-
 drecht, Robertus Hendrikus Blom, oud drie en vier-
 tig jaren, handelaar, woonende te Vlaarding, en
 Gerard Blom, oud negen en dertig jaren, handelaar
 woonende alhier, broeder van de
 overledene.

Waarvan twee persoonlijk de wet is voorgelezen.

~~W. Drips~~
 P. Hooyman
 G. Blom
 3.

C. Blom
~~W. Drips~~
 G. Blom
 G. Blom

Eerste door Groeneweg gesloten huwelijk

Bron: Stadarchief Rotterdam.

Aletta Jacobs

Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam.

gij Mevrouw Drop krijgt een prachtige taak te vervullen. Zwaar, doch niet *te* zwaar. In de eerste plaats de verzorging van de kinderen.'

Hieruit kan men opmaken dat Groeneweg de rol van de vrouw als moeder in het gezin erg belangrijk vond. Dat had voorrang boven een eigen loopbaan voor de vrouw. In een debat in 1921 over de grondwetsherziening zei Groeneweg: 'Er wordt dikwijls voorgesteld alsof van sociaaldemocratische zijde of ook van uit burgerlijke kringen waarin men voor de emancipatie der vrouw strijdt, men zou willen, dat de vrouw het huis uitging en zich van haar kinderen niets zou aantrekken. Niets is minder waar. Ik wil liefst alles doen. Om den toestand in de maatschappij zóó te maken, dat iedere moeder zich zal mogen vermeien in de nabijheid van haar kinderen in de eerste jaren der ontwikkeling. Ik gun dat aan iedere moeder.'

In Rotterdam werd in 1958 in de Suze Groeneweglaan een flat gebouwd voor alleenstaande werkende vrouwen, die in de volksmond al spoedig de Hunkerbunker werd genoemd.

SUZE EN ALETTA

Als je in politiek geïnteresseerde mensen vraagt wie de eerste vrouw in de Tweede Kamer was, zullen weinigen Suze Groeneweg noemen. Vaak wordt gedacht dat Aletta Jacobs het eerste vrouwelijke Kamerlid was, terwijl zij nooit in de Tweede Kamer is gekozen. Had Aletta betere campagnevoerders of spindoctors zoals je die nu zou noemen, dat zij bekender is dan Suze? Uiteindelijk had Aletta Jacobs domme pech. Ze miste op een haar na het Kamerlidmaatschap, ook al stond ze net als Suze Groeneweg op een verkiesbare derde plaats, maar dan op de kieslijst van de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB).

Net als Suze Groeneweg was Aletta Jacobs in veel dingen wel de eerste vrouw: de eerste vrouw die werd toegelaten tot een universiteit, de eerste vrouw die afstudeerde als arts en de eerste vrouw die promoveerde tot doctor. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van juli 1918 kreeg Jacobs veel meer stemmen dan Groeneweg, maar een lager geplaatste kandidaat op de lijst van de VDB kreeg het benodigde aantal voorkeurstemmen om plaats te nemen in de Tweede Kamer. Jacobs schreef in een nabeschouwing over de verkiezingen van juli 1918 in het maandblad van de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht (VvVK) dat Groeneweg eigenlijk niet als 'vrouw' is gekozen, maar haar verkiezing dankte aan de 'overdracht van stemmen van de boven haar geplaatste mannen'. Toch verstuurde de Vereeniging een telegram met een gelukwens naar Groeneweg.

Evenals Groeneweg werd Jacobs gedreven door een sterk gevoel van rechtvaardigheid en streed zij voor de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen. Haar rollen als arts en feministe waren conflicterend. Als feministe was zij ervan overtuigd dat arbeidsbescherming altijd leidde tot een verslechtering van de arbeidspositie van vrouwen, onder andere door daling van loon. Als arts ontkwam Jacobs echter niet aan een pleidooi voor bijzondere maatregelen. Dat bracht haar dicht bij wat later door de SDAP als de enige

juiste visie op arbeidsbescherming werd geclaimd. Jacobs worstelde met deze beide rollen. Zij heeft haar verwantschap met het socialisme willen verdoezelen zonder haar sociale engagement te verdonkeremen.

Zo deed Jacobs in 1894 in diverse dagbladen een oproep aan de vrouwen in Nederland niet te kopen in winkels waar het bedienend personeel geen zitplaats tot zijn beschikking had. Koningin-regentes Emma steunde de actie 'Stoelen voor de winkelvrouwen'. In 1902 kondigde de minister van Binnenlandse Zaken een wetsontwerp aan met daarin de verplichting om vrouwelijk winkel-personeel zitgelegenheid aan te bieden. In het veelstromenland van het feminisme was er sprake van een tegenstelling tussen aan de ene kant 'het woord' dat stond voor verbale, politieke actie en organisatie gericht op het verkrijgen van rechten (Jacobs) en aan de andere kant 'de daad' voor het verrichten van arbeid of sociaal werk, vaak in dienst van een betere wereld (Groeneweg).

Groeneweg moest niets hebben van vrouwenorganisaties omdat ze geloofde dat het beter was om samen met mannen op te trekken om dezelfde idealen te bereiken. Zij volgde daarmee de lijn van haar politieke leider Troelstra, die uit

Karikatuur Groeneweg en Jacobs, 1918

Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam.

De Nieuwe Amsterdammer

onafhankelijk nederlandsch weekblad
onder redactie van M.H.P. Wiersma

SUZE GROENEWEG EN DE V. V. V.

Alitta Jacobs: — Ta, ta, tok, tok, heb ik daarvoor dertig
jaar op dit el gebroed?

angst voor ‘burgerlijk feminisme’ en ‘dameskiesrecht’ boven alles het arbeiderskiesrecht nastreefde.

Toch werd er ook samen opgetrokken bij het binnenhalen van het vrouwenkiesrecht. Tijdens de door de VvVK georganiseerde grote demonstratie op 18 juni 1916 in Amsterdam sloten de Sociaal-Democratische Vrouwenclubs zich aan met eigen vaandels en banieren met aan het hoofd het voltallige SDAP-bestuur. Groeneweg herinnerde zich jaren later de ontmoeting tussen twee vriendschappelijke regimenten. Ze bracht met het vaandel van de arbeid haar groet: ‘... gejubel en gejuich van weerszijden. Heerlijk ogenblik, waarop arbeidersbeweging en vrouwenbeweging elkaar ontmoeten op de weg naar bevrijding’.

Jacobs noemde de grondwetswijziging van 1917 (het verkrijgen van het passief vrouwenkiesrecht) volkomen onlogisch (verkiesbaarheid zonder kiesrecht). Er was nauwelijks blijdschap te bespeuren.

Het zorgde voor veel discussie in de VvVK vanwege de naderende verkiezingen in 1918. De echte feministen waren voor een vrouwenlijst. De meer pragmatische vrouwen – zoals Jacobs – sloten zich aan bij bestaande politieke partijen. Dit kon een mooi uitgangspunt vormen om het actief vrouwenkiesrecht in de grondwet verankerd te krijgen. Daarnaast konden vrouwen ervaring opdoen in de politiek.

Groeneweg op latere leeftijd

Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam.

Na de verkiezingen van 1918 zat Jacobs niet bij de pakken neer. Ze was verontsturd door de revolutionaire wind die in Europa was opgestoken. Troelstra stuurde aan op het vertrek van de regering, die op haar beurt probeerde de naderende storm te luwen met enkele hervormingen.

Het klimaat was rijp voor een snelle behandeling van het door Henri Marchant (VDB) ingediende initiatiefwetsvoorstel voor algemeen (actief) vrouwenkiesrecht. Toch werd de behandeling van de wet-Marchant steeds weer

uitgesteld en kwam deze pas in mei 1919 op de Kameragenda te staan.

Suze Groeneweg hield op 7 mei 1919 volgens het verslag een kloeke, waar-dige rede. Zij wees op de absurde situ-atie dat zestien gekozen vrouwelijke Statenleden wel de leden van de Eerste Kamer mochten kiezen, maar niet de leden van de Tweede Kamer omdat ze nog geen actief kiesrecht hadden. Op 9 mei werd het wetsvoorstel aangenomen. Troelstra was afwezig bij de eindstem-ming. Ook in 1916 had hij onverwacht een amendement op de grondwetsvoor-stellen om het vrouwenkiesrecht op te nemen in de grondwet ingetrokken, iets waar de vrouwen binnen de SDAP zeer teleurgesteld over waren.

Voor Mathilde Wibaut (SDAP) was het een domper: ‘... niet om onze idealen te verwezenlijken, niet om ons bouwstenen te leveren voor een betere toekomst, gaf men ons het vrouwenkiesrecht. Men gaf het vrouwen in de hoop dat zij de werking van algemeen mannenkiesrecht in linkse richting zou tegenhouden’. Toch werd de ‘overwinning’ op 27 september 1919 door de VvVK gevierd in het Concertgebouw in Amsterdam. Marchant kreeg een staande ovatie. Aletta Jacobs werd in de bloemen gezet. De VDB’er stelde voor om de wet-Marchant voortaan de ‘wet-Jacobs’ te noemen. Jacobs trok zich daarna terug uit de VvVK, maar bleef wel internationaal en nationaal bij de politiek betrokken.

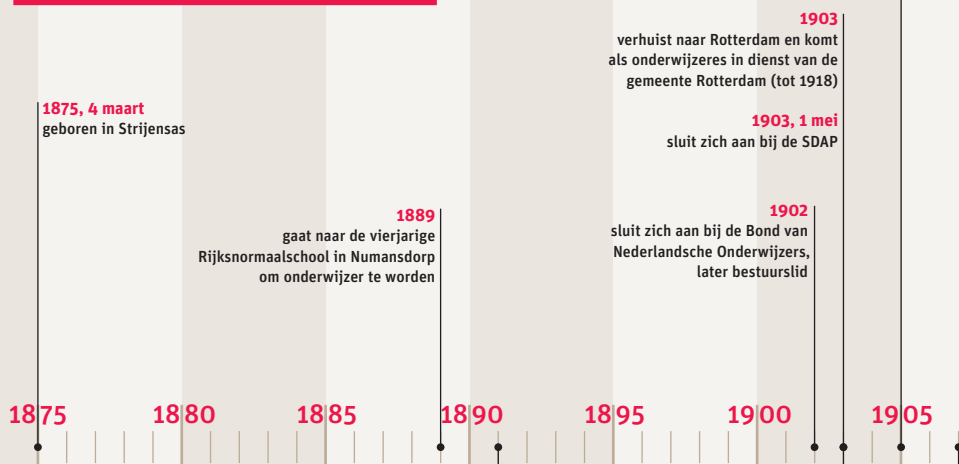
Toen er in 1928 verkiezingen in aantocht waren, laaide bij de opvolger van de VvVK, de Vereeniging van Staats-burgeressen, de discussie weer op of de vereniging met een eigen kandidaten-lijst moest komen of de leus moest zijn ‘Vrouwen stemt op vrouwen die onze beginselen onderschrijven’. Aletta Jacobs haalde edelmoedig het voor-beeld van de sociaaldemocrate Suze Groeneweg aan die toch heel veel vrouwenbelangen had verdedigd ondanks het feit dat zij geen feministe mocht heten.

NAWOORD

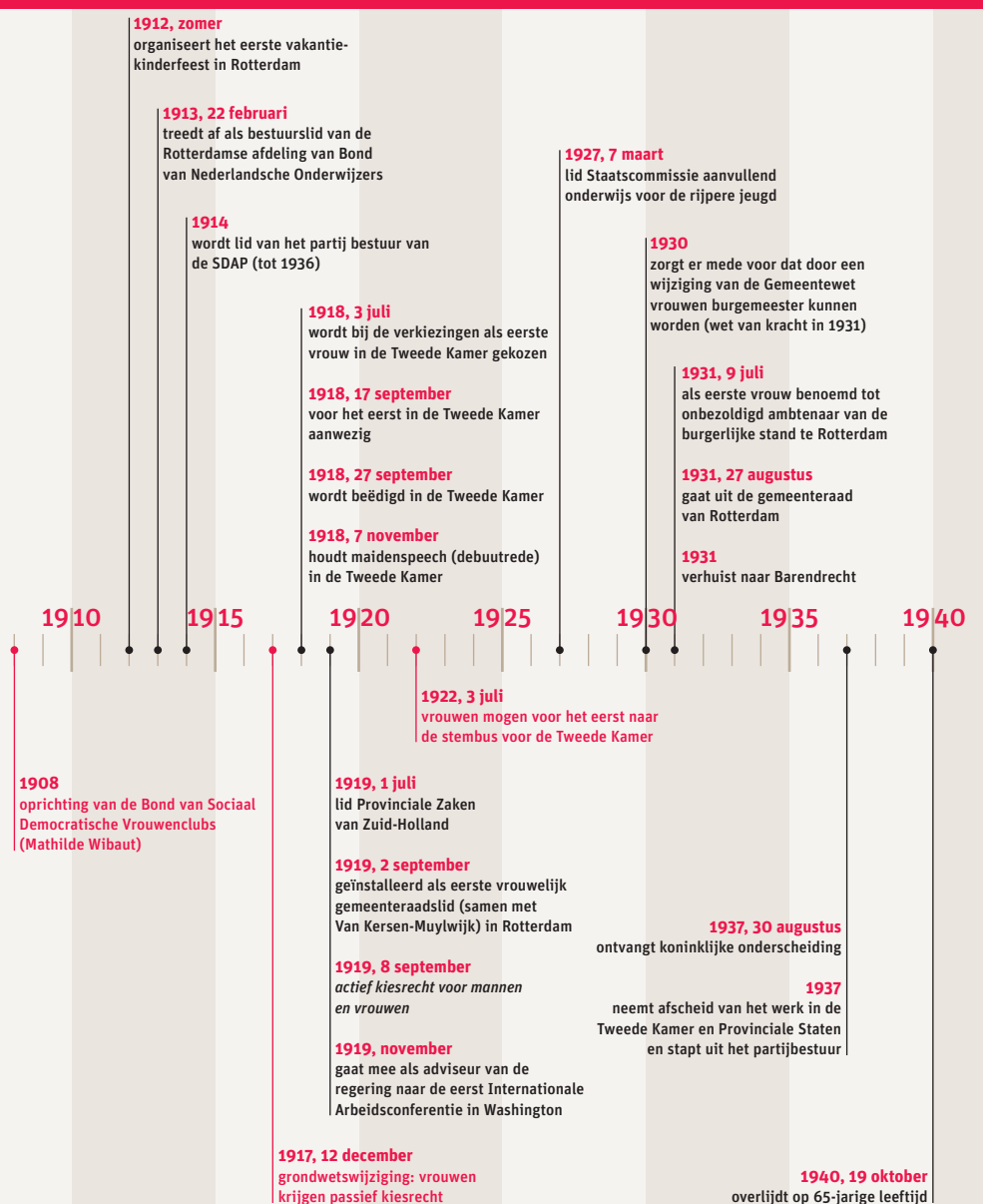
Onderwijzeres en belangenbehartiger Suze Groeneweg heeft in de jaren 1918 en 1919 de overstap gemaakt naar de politiek: in deze jaren werd zij lid van de Tweede Kamer, de Provinciale Staten van Zuid-Holland en de gemeenteraad van Rotterdam. De politiek was toen nog een mannenbolwerk. Als SDAP-lid streed zij in de Kamer onder meer voor gelijke rechten op arbeid voor vrouwen en voor moederschapzorg. Maar haar optreden stond bovenal in het teken van de emancipatie van de arbeiders-klasse. Dat neemt niet weg dat op Suze Groeneweg de last drukte om als vrouw niet te mogen falen, want als zij als Kamerlid zou mislukken, dan zouden de vrouwen het gedaan hebben. Niet alleen als eerste, maar ook als sociaalvoelend en strijdvaardig Kamerlid heeft Suze Groeneweg geschiedenis geschreven.

Tijdslijn

Suze Groeneweg

Bron: Familie Groeneweg.

EERSTE VROUWEN IN DE POLITIEK IN NEDERLAND

1918	Eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid: Suze Groeneweg (SDAP)	1974	Eerste vrouwelijke commissaris van de Koningin: Tineke Schilthuis (PvdA)
1919	Eerste vrouwelijke wethouder: W.A. Hofman-Poot (Vrijheidsbond) in Oostzaan	1977	Eerste vrouwelijke lijsttrekker: Ria Beckers (PPR)
1920	Eerste vrouwelijke Eerste Kamerlid: Carry Pothuis-Smit (SDAP)	1998	Eerste vrouwelijke Kamervoorzitter: Jeltje van Nieuwenhoven (PvdA)
1946	Eerste vrouwelijke burgemeester: Truus Smulders-Beliën (KVP) van het huidige Oirschot	1998	Eerste vrouwelijke vicepremier: Annemarie Jorritsma-Lebbink (VVD)
1953	Eerste vrouwelijke staatssecretaris: Anna de Waal (KVP)	2003	Eerste vrouwelijke voorzitter Eerste Kamer: Yvonne Timmerman-Buck (CDA)
1956	Eerste vrouwelijke minister: Marga Klompé (KVP)	2017	Eerste zelfstandig optredende vrouwelijke informateur: Edith Schippers (VVD)
1969	Eerste vrouwelijke partijvoorzitter: Haya van Someren-Downer (VVD)		

Uitgave

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat

Tekst

Christa van Zeggeren

Vormgeving

Puntspatie [bno], Amsterdam

Druk

Bariet Ten Brink, Meppel

Omslag

Suze Groeneweg als propagandiste (Bron: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam).

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van fotomateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, kunnen zich tot ProDemos wenden.

ProDemos legt uit wat de spelregels zijn van de democratie en rechtsstaat en laat zien wat je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen – in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en Europa.

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag

(070) 757 02 00
info@prodemos.nl
www.prodemos.nl

Juni 2018